

نقش مشاوران در پیشرفت تحصیلی و تربیتی دانش آموزان

فریبا ندایی تولیر

مقدمه

انسان تنها موجودی است که با هموعان خود بدنبال نظر می پردازد و برای شناخت و حل مشکلات خود با آنان مشورت و از راهنمایی آنان استفاده می کند. راهنمایی و مشورت در طول زندگی آدمیان مطرح بوده و آنان با کسانی که مورد قبول و اعتمادشان بوده مشورت می کرده اند. با توسعه علوم انسانی و رشد علوم رفتاری به راهنمایی و مشاوره به عنوان شاخه ای مستقل از علوم رفتاری توجه شد. امروز راهنمایی و مشاوره به صورت حرفه ای یا ارائه برای کمک به افرادی است که در رشد، سازگاری، تصمیم گیری، روابط خانوادگی، مهارت های اجتماعی و شیوه زندگی مشکلات دارند و مشاوره به این افراد کمک می کند تا راه حل مناسبی برای مشکلات بیابند. تاریخچه راهنمایی و مشاوره: در بین ممالک صنعتی، امریکای شمالی نخستین کشوری است که در آن مراکز ویژه راهنمایی و مشاوره تأسیس شده و از میان افرادی که نخستین بار به ایجاد مرکز راهنمایی در آن سرزمین اقدام کرده اند باید از فرانک پاستور نام برد که در سال ۱۹۰۸ اولین مرکز راهنمایی را که در حقیقت مرکز راهنمایی حرفه ای بود در شهر بوستون تأسیس گردید. سال ۱۳۳۲ را می توان مبدأ شروع راهنمایی به معنی خاص آن در کشور خود بدانیم در سال ۱۳۳۴ در اداره مطالعات و برنامه ها دایره ای بنام دایره تحقیقات روانشناسی بوجود آورد که به تهیه برخی تست های هوش و سنجش های روانی مبادرت کرد و سرانجام کنگره های منعقد در تابستان های ۳۷ و ۳۸ راهنمایی در مدارس را امری ضروری تشخیص داد و مرکز راهنمایی در اداره کل تعلیمات متوسطه بوجود آمد. در سال ۱۳۴۷ اداره کلاموزش راهنمایی تحصیلی در وزارت آموزش و پرورش تأسیس گردید و در سال ۵۹ طی بخشنامه ای برنامه راهنمایی و مراکز مشاوره و راهنمایی تعطیل گردید. از ابتدای سال ۶۷ ضرورت وجود مشاورین در مدارس احساس شد و مجدداً این رشته شروع به جذب دانشجو نمود. ضرورت فعالیت های راهنمایی و مشاوره در مدارس: یکی از نهادهای اجتماعی نهاد آموزش و پرورش است که مسئولیت مهمی در تربیت کودکان، نوجوانان و جوانان بر عهده دارد. نگاه گسترده به نقش آموزش و پرورش به عنوان عاملی مؤثر در فعلیت بخشیدن به

امکانات بالقوه و ذاتی افراد انتقال اندوختهء تجارب گذشتگان ارائه ارزشهای مطلوب، افزایش معلومات و ایجاد مهارت‌های لازم در افراد برای زندگی و بالاخره تسهیل مسیر حرکت وجودی آدمی به سوی کمال، اهمیت این نهاد اجتماعی را بیش از پیش نشان می دهد. گسترش کمی آموزش و پرورش نشانگر گرایش و استقبال همگان به اثر بخشی این نهاد و گسترش کیفی آن ناشی از توسعه معارف، علوم و رشد بی وقفه تکنولوژی است که این دو بر پیچیدگی و ظرافت جریان آموزش و پرورش افزوده است. بنا بر این برای تحقق اهداف تعلیم و تربیت و رشد شخصیت کودکان و نوجوانان باید از خدمات راهنمایی و مشاوره بخوبی استفاده کرد. نقش راهنمایی در آموزش و پرورش افراد به حدی است که عده ای از صاحب نظران آن را به نوعی تعلیم و تربیت گفته‌اند و بعضی راهنمایی را تسهیل کننده جریان تعلیم و تربیت میدانند. اگر تربیت را به معنی نشو و نما دادن، زیاد کردن، برکشیدن و به حد اعتدال سوق دادن آدمی بدانیم و اگر تعلیم را رشد دادن آدمی در تسهیل کنندهء جریان رشد و کمال آدمی خواهیم یافت.

مهمترین عواملی که در ضرورت فکر راهنمایی و مشاوره و توسعه آن در نظامهای آموزش و پرورش مؤثر بوده اند عبارتند از:

- ۱- توجه به اصالت کودک و آموزش و پرورش وی
- ۲- وجود تفاوت‌های فردی در دانش آموزان و ضرورت شناخت و توجه به این تفاوتها در امر آموزش و پرورش
- ۳- وجود استعداد های عمومی و اختصاصی در دانش آموزان و ضرورت شناخت و پرورش تدریجی و سنجش آنها
- ۴- رشد جمعیت و افزایش گرایشها و علاقه مندی به تحصیل در سطوح مختلف و گسترش علوم و تکنولوژی
- ۵- تراکم و تنوع واحدهای درسی در رشته های تحصیلی و ضرورت انتخاب مناسب
- ۶- توسعه مشاغل و حرفه و ضرورت انتخاب شغل مناسب
- ۷- تغییر نگرشها و ارزشها نسبت به انتخاب رشته های تحصیلی و انتخاب شغل

۸- گسترش نیازهای جامعه به نیروی انسانی در سطوح مختلف مهارت

۹ - وجود مسائل و مشکلات جسمانی، عاطفی، اجتماعی، رفتاری، تحصیلی و خانوادگی در دانش آموزان

راهنمایی در نظام آموزش و پرورش در نقش رالیفا می کند:

۱- کمک به فرد فرد دانش آموزان به منظور سازگاری با محیط، حل مسائل و مشکلات شخصی، بروز و ظهور

استعدادهای و رشد و تکامل آنان

۲- کمک به دانش آموزان در انتخاب مناسبترین راه از نظر رشته های تحصیلی و انتخاب مناسب شغلی و برنامه

ریزی و آمادگی برای زندگی خدمات راهنمایی:

۱- خدمات اطلاعاتی: منظور از این خدمت عرضه اطلاعات نظام یافته ای است تا دانش آموزان بتوانند آگاهی

کافی نسبت به برنامه های درسی، رشته های تحصیلی، مقررات و آئین نامه های امتحانی، امکانات آموزشی، حرفه

ای و شغلی بدست آورند. تا از روی بصیرت راهنمای مناسب را انتخاب کنند. عرضه اطلاعات لازم در زمینه روشهای

صحیح مطالعه و یادگیری دروس در مدرسه، اهمیت و ارزش علم آموزی، اهداف و انگیزه های تحصیلی، آداب

و روشهای برخورد انسانی در محیط مدرسه، نوع مسایل مشترک دانش آموزان و چگونگی برخورد، مسایل و شیوه

های تقویت اراده و راههای خودسازی در مدارس بسیار بجا و ضروری خواهد بود.

۲- خدمات مشاوره ای: هدف از این خدمت در مدارس برقراری ارتباطی اساسی بین دانش آموزان و مشاوران

است . خدمات مشاوره ای خودشناسی دانش آموزان را تسهیل می کند و دانش آموزان را یاری میدهد

تا از طریق ترکیب و تطبیق اطلاعات مربوط به خود و محیط، مشکلات خود را باز یابند و حل کنند و به تصمیمگیری

مناسب بپردازند این امر مستلزم وجود مشاورانی است که برای این مهم تربیت و آماده شده اند تا دانش آموزان

را در حل مشکلات و اتخاذ تصمیم های معقول و مناسب یاریدهند. مشاوران رکن اصلی و پایه اساسی برنامه

راهنمایی هستند. افرادی که بر اساس دانشهای نظری و تجارب علمی صلاحیتهای همه جانبه را برای کمک به

دانش آموزان و رفع مشکلات متعدد و متنوع آنان باید داشته باشند مشاوران مدارس باید علاقه مند به دانش آموزان و آگاه به مراحل رشد و تربیت آنان، واقف به اصول و مبانی روانشناسی، تعلیم و تربیت و جامعه‌شناسی و قادر به بهره‌مندی از اصول و فنون راهنمایی و مشاوره و دارای تجربه کاری باشند. مجموعه تلاش و کوششهایی که به شناخت استعدادها و رغبت‌های دانش آموزان منجر میشود یا آنانرا در انتخاب رشته‌های تحصیلی و یا شغلی و رفع مشکلات شخصی و سازشی یاری می‌دهد جز وظایف مشاوران به حساب می‌آید. برنامه راهنمایی و مشاوره در مدارس متوسطه در سه بعد تحصیلی، شغلی و تربیتی انجام می‌گیرد. نقش مشاور در مدارس: مشاوران با تسهیل جریان رشد همه جانبه فرد، آموزش مهارت‌های زندگی فردی، اجتماعی، کاهش و حذف موانع رشد، خودشناسی و محیط‌شناسی و ارائه سایر خدمات یا ارائه روانشناختی در مدارس نقش بسیار حساسی دارند. عمده‌ترین اهدافی که می‌توان از طریق خدمات راهنمایی و مشاوره به آنها دست یافت عبارتند از: الف: رشد و توسعه قوای فکری و معنوی و عقلی دانش آموزان:

۱- ایجاد پیشرفت در کسب مهارت‌های مطالعه

۲- راهنمایی دانش آموز برای انتخاب رشته هایت تحصیلی

۳- طرح ریزی برای انتخاب دروس، برای ادامه تحصیلات

۴- ترغیب دانش آموز برای بهره‌برداری خویش بینانه و خلاقانه از نیروی خویش

ب: رشد و توسعه مهارت‌های شغلی و حرفه‌ای دانش آموز:

۱- یاری کردن دانش آموزان تا از توانایی‌ها و علائق حرفه‌ای خویش آگاه شوند.

۲- یاری کردن دانش آموزان تا از موقعیت‌ها و فرصت‌های استخدامی و شغلی جامعه مطلع شوند.

۴- یاری کردن دانش آموزان تا بر اساس شناسایی خویشو فرصت‌های حرفه ای به توسعه و پیشرفت در حرفه و شغل خود بپردازد و طرح‌ها و تصمیمات خود را مؤثر سازد.

ج: رشد و توسعه شخصیت دانش آموز:

۱- یاری کردن دانش آموز تا برای خود به عنوان عضوی از جامعه احترام‌مقابل شود.

۲- یاری کردن دانش آموز تا در ایجاد روابط و مناسبات متقابل داری شایستگی شود.

۳- همکاری با معلمان در تدارک محیط سالم و مساعد در کلاس تا به رشد روانی دانش‌آموزان کمک شود.

۴- ارتباط با والدین به منظور ایجاد شناخت رفتارهای طبیعی و نیازمندیهای روانی جوانان. نقش مشاور در امور تحصیلی: دانش آموزان در جریان تحصیل با مشکلات زیادی مواجه می شوند که مشاور می تواند در رفع این مشکلات کمک‌های مؤثری به دانش آموزان ارائه دهد که پاره ای از این مشکلات را می توان به شرح زیر شمرد.

۱- ضعف پایه تحصیلی: در مورد چنین دانش آموزانی مشاور باید برای فراگیری دروس پایه از نقطه ای که ضعف دارد برنامه ریزی کند و یا کمک خانواده ضعف پایه او را جبران کند. فشار آوردن و وادار کردن دانش آموز به زحمات شبانه روزی در سطح بالای تحصیلی بدون توجه به پایه بی فایده است. آماده کردن دانش آموز و اولیای وی برای چنین برنامه اینیاز به جلسات مشاوره ای دارد که متولی آن مشاور مدرسه است.

۲- کمبود یا نبود انگیزه تحصیلی: دانش آموزانی وجود دارند که از نظر هوشی در حد طبیعی و ظرفیت لازم برای یادگیری را دارند، اما انگیزه ای برای درس خواندن ندارند. در مورد اینگونه دانش آموزان که تعدادشان نیز کم نیست مشاور باید علت تنبلی را جستجو و برای درس خواندن آنها ایجاد انگیزه کند. تشویق کردن به انجای مختلف، ایجاد زمینه های موفقیت برای دانش آموز، و ارائه هنگام تأیید کردن و در مجموع به کار بردن انگیزه های طبیعی می تواند کار ساز باشد. مشاوران با همکاری سایر عوامل آموزشی و پرورشی می توانند درسه سطح پیشگیری اولیه ثانویه و ثالث اقدام به فعالیت نمایند. مدرسه مکان مناسبی برای اجرای برنامه های پیشگیری

از مشکلات روانی عاطفی است و بخش مهمی از رسالت مدرسه به آموزش سازگاری عاطفی فرد در زندگی اختصاص دارد. لذا مدرسه بهترین فضا و فرصت برای آموزش ترویج شیوه های سازگاری صحیح در زندگی فردی و اجتماعی است. مشاوران در بعد پیگیری اولیه با آموزش مهارت های زندگی و با ارائه خدمات راهنمایی مشاوره و اطلاع رسانی در زمینه های تربیتی، تحصیلی و شغلی و تسهیل روند ارضای نیازهای اساسی دانش آموزان، از جمله شکوفایی استعدادها و توانمندیها، احساس خود ارزشمندی و اعتماد به نفس، خود شناسی و ارتقای سلامت روانی آنان نقش مؤثری را ایفا می کند. اینگونه خدمات از طریق تدریس درس مهارت های زندگی در قالب ساعت پرورشی، اجرای آزمون ها و انجام فرایند هدایت تحصیلی و اطلاع رسانی شغلی و آموزش فرایند برنامه ریزی تحصیلی و طرح ریزی شغلی در فرصت های مناسب اجرا میشود. نقش مشاوران در تأمین بهداشت روانی دانش آموزان: دانش آموزانی از سلامت روانی برخوردار هستند که اولاً خود را فردی ارزشمند و قابل احترام بدانند و به توانایی های خود اطمینان داشته باشند. ثانیاً بتوانند بدون دغدغه خاطر و ناراحتی با واقعیات زندگی مواجه شوند و کل وجودشان را همانگونه که هست بشناسند و بپذیرند، ثالثاً با آرامش خاطر و احساس امنیت و با شوق و امید زندگی کنند. دانش آموزی که با بحران و مشکل روانی مواجه است توانایی ایستادگی در برابر فشارهای وارده را ندارد و در حل مشکلات به طور منطقی و سنجیده عاجز است و تعادل روانی بهم خورده ای دارد. چنین دانش آموزی جهت حل مشکل و برقراری تعادل به مشاوره نیاز دارد. مشاورین از عوامل مؤثر تأمین بهداشت روانی دانش آموزان در مدارس می باشند. استفاده از خدمات راهنمایی مشاوره در آموزش و پرورش در نهایت تأمین بهداشت روانی دانش آموزان منجر می شود. و بهداشت روانی بهتر زیستن و سلامت فکر و بهبود روابط اجتماعی ضرورت دارد. هدف اصلی بهداشت روانی تأمین سلامت فکر و روان و سالم سازی محیط فردی و اجتماعی است. مشاور بی آنکه کسی را به دوش بکشد یا به پیش و پس براند چشم انداز تازه ای را به ماجراهای ذهنی می گشاید چشم انداز و نگاهی که بهادمی مجال زیستن می دهد و فرصت فراهم می کند تا فرد خودش را در ذهنش بازسازی کند و قدرتی را در اختیار فرد می گذارد تا با بهره گیری از آن نوع جدیدی از حضور را در پهنه روابط بین فردی تجربه کند. افزون بر این مشاور وظیفه نظارت بر خویش را نیز بردوش می کشد. بخشی از مهمترین فعالیتهای اجرایی که مشاوران می توانند در تأمین بهداشت روانی دانش آموزان انجام دهند عبارتند از:

۲- ایجاد ارتباط صحیح و اصولی بین دانش آموزان و اولیای مدرسه

۳- فراهم آوردن فرصت مناسب برای دانش آموزان به منظور خودشناسی و یادگیری روشهای حلمساله و تصمیم گیری

۴- مصاحبه های فردی برای شناخت مشکلات دانش آموزان و راهنمایی آنها

۵- برگزاری جلسات مشاوره فردی و گروهی با دانش آموزانی که مشکلات تحصیلی و خانوادگی و شخصی دارند .

۶- تشویق دانش آموزان به همکاریهای اجتماعی

۷- ایجاد هماهنگی بین فعالیتهای خانه و مدرسه به منظور بهبود وضعیت تحصیلی و رفتارهای دانش آموزان

۸- برگزاری جلسات مستمر بحث و گفتگو با دانش آموزان و تلاش در جهت حل مسائل و مشکلات آنان

۹- تشکیل جلسات مشاوره با خانواده و یاری دادن والدین برای رفع مشکلات دانش آموزان به شیوهای درست

۱۰- ارزیابی نیازها و بررسی مشکلات دانش آموزان در زمینه مسائل شخصی - خانوادگی - اجتماعی - تحصیلی -

اخلاقی و انضباطی

۱۱- تنظیم و اجرای برنامه های آموزشی در زمینه های رشد و پیشگیری و درمان مشکلات

۱۲- همکاری با معلمان و کمک به آنان در حل و فصل مشکلات دانش آموزان و شرکت در شوراهای مدرسه

۱۳- انطباق دانش آموزان با محیط مدرسه - معلم و دروس و ایجاد انگیزه های مناسب برای درس خواندن و عدم

احساس ناتوانی در موارد شکست تحصیلی با نگاه جامع به اهداف و وظایف آموزش و پرورش - تفکیک و مرز

بندی دقیق بین راهنمایی و مشاوره تحصیلی با سایر ابعاد راهنمایی و مشاوره از جمله راهنمایی و مشاوره تربیتی

- شغلی و حرفه ای اصولی و منطقی نیست . مشکلات دانش آموزان زنجیره ای از عوامل فردی و اجتماعی است

که نیازمند دیدی جامع نگر و نظام مند به استعدادها و تواناییها و علائق - شخصیت - ساختار و وضعیت خانواده و

سایر متغیرهای محیطی است . مشاور مدرسه با آگاهی از ارتباط تنگاتنگ مشکلات تحصیلی با زمینه های روانی -اجتماعی دانش آموزان , با استفاده از متون و روشهای راهنمایی و مشاوره از طریق - شیوه های مختلف فردی گروهی و خانوادگی به دانش آموزان کمک می کند تا با بررسی های همه جانبه مشکل بتوانند راه حل یا راه حل های مناسب را انتخاب و برای اجرای آنها برنامه ریزی نمایند و در نهایت عملکرد دانش آموزان در ابعاد مختلف بهبود یابد .